

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การนำเสนอเนื้อหาในบทที่ 6 จะเป็นการสรุปการควบคุมการนำเสนอข่าวและการแทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร โดยจะสรุปภาพรวมให้เห็นถึงกระบวนการการแทรกแซงสื่อด้วยรูปแบบและวิธีการต่างๆที่แตกต่างไปตามสภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศ รวมทั้งสรุปผลการศึกษาเกี่ยวกับอุดมการณ์ของนักวิชาชีพสื่อมวลชนทั้งวิทยุโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ในการต่อต้านอำนาจรัฐและอำนาจทุนซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่รัฐบาล และในตอนท้ายยังเสนอแนวทางการป้องกันการแทรกแซงสื่อมวลชนที่ได้จากการระดมความคิดเห็นจากหลายฝ่ายทั้งนักวิชาการ สื่อมวลชนทั้งในระดับบริหารและระดับปฏิบัติ รวมทั้งภาคเอกชนที่ให้ความสนใจในเรื่องสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชน

สรุปการควบคุมและแทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร (2544-2545)

จากการศึกษาพบว่า การแทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มีการนำรูปแบบและวิธีการในอดีตมาใช้ ควบคู่กับกลยุทธ์แบบใหม่ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. วิธีการแบบเก่า ได้แก่ การใช้อำนาจรัฐควบคุมองค์กรสื่อ ช่มชู้คุกคามการใช้อำนาจในการโยกย้ายเจ้าหน้าที่ที่ไม่สนองนโยบายของรัฐบาล การใช้กฎหมายควบคุมสื่อ เช่น การที่เจ้าหน้าที่สันติบาลส่งหนังสือตักเตือนไปยังหนังสือพิมพ์ไทยรัฐและกรุงเทพธุรกิจ หรือ การช่มชู้คุกคามโดยใช้กำลังกรณีผู้สื่อข่าว ไทยโพสต์

2. วิธีการแบบใหม่ สืบเนื่องจากรัฐบาลปัจจุบันสามารถคุมอำนาจรัฐนิยมและอำนาจทุนนิยม วิธีการต่างๆจึงสลับซับซ้อนมากขึ้นและพัฒนาไปถึงขั้นการวางเครือข่ายสื่อมวลชนครอบคลุมทั้งระบบวิทยุโทรทัศน์ และสื่อหนังสือพิมพ์ในบางส่วนโดยผ่านอำนาจต่อรองทางธุรกิจ โดยใช้วิธีการแจกจ่ายงบประมาณการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานต่างๆ เช่น กระทรวง ทบวง กรม และรัฐวิสาหกิจซึ่งมีมูลค่ารวมกว่า 8,000 ล้านบาท ให้แก่องค์กรสื่อในการต่อรอง การยกเว้นการนำเสนอข่าวด้านลบและการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบของโฆษณาชวนเชื่อ การเข้าซื้อหุ้นในกิจการสื่อมวลชนอย่างสถานีโทรทัศน์ไอทีวี

ส่วนในระดับที่มีความสัมพันธ์ลึกไปกว่าชั้นดังกล่าว ทำได้โดยมีการจ่ายผลตอบแทนให้แก่สื่อมวลชนเป็นรายบุคคล การให้เงินอุดหนุนเพื่อลดปัญหาหนี้สินของธุรกิจสื่อในส่วนของอำนาจรัฐเป็นรูปแบบของการใช้กฎระเบียบข้าราชการในการควบคุมและครอบงำให้สื่อปฏิบัติตามคำสั่ง และรุนแรงจนถึงขั้นใช้อำนาจรัฐในการสั่งให้สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน หรือปปง. ตรวจสอบทรัพย์สินของสื่อมวลชนกลุ่มที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล

สอดคล้องกับศ.อัมมาร สยามวาลา ได้กล่าวสรุปให้เห็นปัญหาการแทรกแซงสื่อมวลชนไว้ดังนี้ "การแทรกแซงสื่อในทุกวันนี้ มีความลับซับซ้อนและละมุนละไมกว่ายุคก่อนที่เป็นการใช้อำนาจเปลือยๆ แบบการส่งคนมาทูปแทนพิมพ์ การที่สื่อมวลชนพึ่งตัวเองได้มากขึ้นในทางธุรกิจ ก็ทำให้สื่อมีอิสระมากขึ้น ไม่ต้องพึ่งพิงอำนาจหรืออิทธิพลอย่างแต่ก่อน ปัจจุบันสื่ออาจจะหันไปพึ่งภาคธุรกิจเอกชนที่มาซื้อโฆษณาแทน แต่ด้วยลักษณะของความเป็นธุรกิจ ในระบบทุนนิยมก็ทำให้สื่อต้องตกอยู่ใต้อิทธิพลของตลาด ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับสื่อทั่วโลกด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อในสังคมไทยที่ยังมีความผูกพันกับหลายองค์กรและหลายสถาบันที่ส่งผลให้สื่อเซ็นเซอร์ตัวเอง โดยไม่ยอมนำเสนอในสิ่งที่คิดว่าผู้อ่านจะรับไม่ได้ ซึ่งเท่ากับเป็นการถูกบั่นทอนเสรีภาพไม่น้อยกว่าการถูกทูปแทนพิมพ์เช่นกัน" (ศ.อัมมาร สยามวาลา, "เสรีภาพของสื่อมวลชน ในระบบรัฐนิยม กับทุนนิยม" ,มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 18 พฤษภาคม 2545)

จากกระบวนการต่างๆที่รัฐบาลใช้จัดการกับสื่อมวลชน โดยเฉพาะในการใช้อำนาจทางธุรกิจมีผลทำให้แนวทางในการนำเสนอข่าวมีความสัมพันธ์ กับความอยู่รอดทางธุรกิจ การนำเสนอเนื้อหาข่าวตกอยู่ภายใต้ข้อจำกัดที่กำหนดโดยกลุ่มผู้มีอำนาจ และกลุ่มผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้อง ไม่เว้นแม้แต่สื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งในอดีตเคยได้รับการยกย่องว่าสื่อมวลชนหนังสือพิมพ์มีอุดมการณ์ทางวิชาชีพในการต่อต้านอำนาจเผด็จการมาโดยตลอด ในขณะที่สื่อมวลชนวิทยุและโทรทัศน์ตกอยู่ภายใต้อำนาจรัฐในรูปแบบการครองกรรมสิทธิ์ ทำให้สื่อมวลชนวิทยุและโทรทัศน์ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบขององค์กร

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ทำให้การแทรกแซงเกิดขึ้น ได้แก่

1. สภาพปัญหาทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้สื่อหนังสือพิมพ์ไม่สามารถดำเนินอยู่ได้ด้วยยอดขายหนังสือพิมพ์แต่ละวันเพียงอย่างเดียว ธุรกิจสิ่งพิมพ์จึงต้องปรับตัวให้สามารถอยู่รอดด้วยการขายโฆษณาทางหน้าหนังสือพิมพ์ซึ่งงบประมาณดังกล่าวมีทั้งของภาครัฐและ

เอกชน แต่เนื่องจากรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เป็นรัฐบาลที่คุมงบประมาณทั้งของ รัฐและแกนนำของรัฐบาลหลายคนมีความเกี่ยวข้องกับธุรกิจเอกชนหลายแห่งทั้งธุรกิจสื่อสาร และโทรคมนาคม ธุรกิจภาคอุตสาหกรรมการผลิตอีกหลายแห่ง ส่งผลให้เจ้าของสื่อสิ่งพิมพ์ หลายแห่งเปลี่ยนจุดยืนในการเสนอข่าวเพียงเพื่อหวังส่วนแบ่งจากงบประมาณจำนวนมหาศาล ดังกล่าว

2. ปัญหาของสื่อมวลชนที่หวังผลทางธุรกิจความอยู่รอดขององค์กรมากกว่า ความสำนึกในวิชาชีพสื่อส่วนหนึ่งมีผลมาจากโครงสร้างองค์กรที่ใช้นโยบายการตลาดนำกอง บรรณาธิการ มากกว่าที่จะคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนผู้บริโภคข่าวสาร

3. องค์กรสื่อยังขาดความเข้มแข็งและไม่สามารถรวมตัวกันในการแก้ไขปัญหา และยกระดับมาตรฐานทางวิชาชีพได้ ทำให้สื่อมวลชนจำนวนมากต้องตกอยู่ภายใต้การ ครอบงำของรัฐบาล และมีแนวโน้มว่าการนำเสนอข่าวที่กระทบต่อรัฐบาลจะถูกปิดกั้น อันเกิด มาจากการสมยอมของสื่อมวลชนเอง

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการแทรกแซงสื่อมวลชน

สื่อมวลชนไทยในปัจจุบันไม่สามารถมีบทบาทตามความคาดหวังที่หลากหลาย ของคนกลุ่มต่างๆในสังคมได้อย่างแท้จริง เพราะมีปัญหาในระดับโครงสร้างเช่น สื่อวิทยุและ โทรทัศน์ถูกผูกขาดโดยรัฐและกลุ่มทุน ด้านสื่อหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นธุรกิจของเอกชนต่างอยู่ใน ภาวะของการแข่งขันทางธุรกิจและมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ในเชิงพาณิชย์มากกว่าการสร้าง ประโยชน์ให้แก่สังคม

นอกจากนี้นักวิชาการจากสถาบันสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ หรือ ทีดี อารีไอ ได้สรุปให้เห็นปัญหาดังกล่าวไว้ว่า ส่วนหนึ่งเป็นปัญหาในเชิงสถาบันคือ ขาดบุคลากรสื่อ ที่มีคุณภาพ ปัญหา จริยธรรมของบุคลากรสื่อบางกลุ่ม การขาดกลไกในการเชื่อมโยงความ ต้องการของสังคมกับการทำงานของสื่ออย่างเพียงพอ(สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ นักวิชาการ ประจำสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศหรือทีดีอารีไอ, กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิประจำสภาการ หนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย)

- บรรยายภาคการวิพากษ์วิจารณ์และการแสดงความคิดเห็นลดน้อยลง
- เกิดการผูกขาดด้านข้อมูลข่าวสาร ทำให้ประชาชนถูกปิดกั้นข้อเท็จจริง มี ผลต่อสิทธิเสรีภาพในการรับรู้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการพิจารณา

และการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นทางการเมืองตามที่รัฐธรรมนูญเปิดโอกาสไว้ ประชาชนได้รับข้อมูลเพียงด้านดีของรัฐบาลเท่านั้น

- สื่อมวลชนส่วนหนึ่งโดยเฉพาะสื่อของรัฐไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างถูกต้องตามหลักจริยธรรมและ หลักวิชาชีพสื่อมวลชน เกิดการระมัดระวังในการเสนอข่าวสาร นำไปสู่การเซ็นเซอร์ตัวเอง
- เกิดความขัดแย้งระหว่างสื่อมวลชนที่ยึดมั่นในอุดมการณ์กับรัฐบาล
- เกิดความแตกแยกระหว่างสื่อมวลชน และความหวาดระแวงระหว่างสื่อมวลชนด้วยกัน เนื่องจาก รัฐบาลใช้สื่อมวลชนบางกลุ่มในการลดความน่าเชื่อถือของสื่อมวลชนที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล
- สื่อมวลชนต้องระมัดระวังการนำเสนอข่าวสารอันเป็นผลกระทบต่อ รัฐบาลหรือผู้มีอำนาจ
- การลดรอนสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร เป็นการกระทำที่ขัดต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญและทำให้ความเชื่อมั่นที่มีต่อรัฐธรรมนูญที่ให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนลดลง
- ไม่ได้ได้รับความเชื่อถือจากต่างประเทศในเรื่องของหลักสิทธิมนุษยชนซึ่งเกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพ

จากการศึกษายังพบว่า การตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของรัฐบาลทำให้องค์กรสื่อ ต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา มีผลทำให้สื่อมวลชนระมัดระวังการนำเสนอข่าวจนสูญเสีย จุดยืนเดิมที่เคยเป็นองค์กรสื่อซึ่งทำหน้าที่ตรวจสอบทางการเมืองที่เข้มข้นมาก่อน

“ปัจจุบันการนำเสนอข่าวของยูบีซี 8 มีเนื้อหาที่เบาบาง ลดระดับความเข้มข้นของการตรวจสอบทางการเมือง ต้องยอมรับเลยว่าจริงๆ มีผลมาจากความระมัดระวัง ความเกรงใจ มันเกิดขึ้น เกิดขึ้น จนกระทั่งมันมีผลโดยอัตโนมัติ เกิดซ้ำเกิดซาก เกิดขึ้นๆ จนกระทั่งไม่อยากมีเรื่อง ไม่เฉพาะผู้บริหารนะ คนทำงานมันก็เป็น นึกออกใช่ไหม เดี่ยวเกิดเดี่ยวเกิดมันก็ไม่ไหว เบาบางไหม เบา.....” (สรยุทธ สุทัศนะจินดา, สัมภาษณ์)

แนวทางในการป้องกันการแทรกแซงสื่อ

จากการศึกษาพบว่า การป้องกันการควบคุมและการแทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เป็นปัญหาที่แก้ไขได้แต่ต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนานจนกว่าจะเกิดการรวมพลังของคนในสังคมและของสื่อมวลชนที่เกิดความแตกแยกกันทางความคิดอย่างเห็นได้ชัด

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดจากบุคคลต่างๆ ทั้งจากการสัมภาษณ์และจากการระดมความคิดเห็นในงานสัมมนาหลายแห่ง พบว่าส่วนใหญ่มีเงื่อนไขของการขอให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการการสื่อสารแห่งชาติหรือ กสช. ซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่จะต้องจัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญมาตรา 40 โดยที่ กสช. จะเป็นผู้กำหนดแนวทางและกฎระเบียบในการจัดสรรคลื่นความถี่ของระบบวิทยุและโทรทัศน์ และนำไปสู่การกำหนดมาตรการในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนตามรัฐธรรมนูญมาตรา 39 และมาตรา 41 รวมไปถึงมาตรการในการควบคุมสื่อมวลชนในรูปแบบของการกำหนดจรรยาบรรณ

การฝากความหวังไว้ที่การออกกฎหมายรองรับรัฐธรรมนูญมาตรา 39 และมาตรา 41 ให้มีผลทางปฏิบัติ ยังไม่สามารถเป็นจริงได้ และยังคงใช้เวลานานจนกว่าจะมีการเสนอเป็นกฎหมายซึ่งต้องผ่านขั้นตอนอีกกระยะหนึ่ง ส่งผลให้การครอบงำสื่อมวลชนในปัจจุบันก้าวไปถึงจุดที่สามารถเรียกได้ว่าเป็นปัญหาใหญ่และเป็นผลร้ายต่อสังคมไทย เมื่อสื่อมวลชนส่วนใหญ่ละทิ้งอุดมการณ์และจรรยาบรรณในวิชาชีพและหันไปแสวงหาผลประโยชน์ทางธุรกิจมากกว่าที่จะทำหน้าที่เพื่อสังคม

“รัฐธรรมนูญที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและสื่อมวลชนยังไม่มีผลคุ้มครองทางปฏิบัติเลย ปัญหามันคือ ยังไม่มีเจ้าภาพ คนรอกสช. ส่วนหนึ่ง แล้วมันเหมือนกับยังไม่มีใครต่อสู้อันถึงที่สุด ที่อยากเห็นคือสมมติว่าพนักงานของรัฐไปฟ้องศาลปกครอง มันอยู่แต่ในกระดาษมันจะไปคุ้มครองอะไร ตอนนี้ก็เลยคุ้มครองกันเองเป็นส่วนใหญ่ สื่อไม่เป็นเอกภาพ แต่องค์กรสื่อก็มีทางเลือกของตัวเองมีทางออกของตัวเอง คนก็พร้อมที่จะปรับตัวแล้วไม่มีคนกลางที่จะมาบอกว่าคุณจะยอมกันเองไม่ได้ มันไม่มี ” (สรยุทธ สุทัศนะจินดา, สัมภาษณ์)

“ต้องยอมรับว่าทุนในรัฐบาลนี้เป็นทุนที่ใหญ่ที่สุด และถ้าอยู่ในอำนาจนานๆจะ สามารถควบคุมอำนาจทุนเอกชนได้กว้างมากขึ้น ยังมีแนวคิดขึ้นชอบสิงคโปร์หรือมาเลเซียแล้ว ยิ่งนำเป็นห่วงมันจะมีอำนาจต่อรอง การแทรกแซงมันจะเข้มข้น ไม่ต้องไปแทรกแซง เขียน อย่างไรก็ไม่มี ความหมาย เพราะมันออกมาในรูปของงบประมาณ การต่อรองจะแนบเนียนใครจะ ถอยมาก็ก้าวกันขนาดไหนมันอีกเรื่องหนึ่ง อำนาจรัฐบวกเงินมันไม่มีทางที่จะดีขึ้น มันไม่มี กฎหมายเอาผิด บางทีมันเป็นการสมยอม” (ประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์, ประชาชาติธุรกิจ, สัมมนา)

สรุปแนวทางในการป้องกันการแทรกแซงสื่อ

ผู้วิจัยจะสรุปโดยยึดตามเจตนารมณ์ที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ตาม มาตรา 39, 41 ซึ่งให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อ ประโยชน์ของประชาชน และมาตรา 40 ที่ต้องการกระจายคลื่นความถี่ซึ่งเป็นสมบัติของชาติให้ มีการดำเนินการเพื่อประโยชน์ส่วนรวมโดยไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบครองของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยสรุปเป็นแนวทางได้ 4 ประการดังนี้

1. การคุ้มครองทางกฎหมายตามรัฐธรรมนูญมาตรา 39, มาตรา 40 และมาตรา 41
2. รัฐบาลควรส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนตามรัฐธรรมนูญ
3. การรวมตัวของสื่อมวลชนและการควบคุมตนเอง
4. การรวมตัวของภาคประชาชนและนักวิชาการ

1. การคุ้มครองทางกฎหมายตามรัฐธรรมนูญมาตรา 39, มาตรา 40 และมาตรา 41

จากการศึกษาพบว่าแม้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ที่ให้ความคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของสื่อมวลชนมากที่สุดจะมีผลบังคับใช้มาเป็นเวลา 5 ปี แต่สื่อมวลชนยังไม่ได้รับ ความคุ้มครองมาตรา 39, มาตรา 41 และโครงสร้างกรรมสิทธิ์สื่อยังไม่ได้ปลดปล่อยสื่อให้เป็น อิสระจากผู้มีอำนาจ ตามมาตรา 40 ข้อสรุปดังกล่าวสะท้อนมาจากปัญหาที่เกิดขึ้นกับ สื่อมวลชนเช่น กรณีของพนักงานฝ่ายข่าวไอทีวี กรณีการแทรกแซงสื่อมวลชนที่เกิดขึ้นอย่าง ต่อเนื่องในรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ที่มีการใช้ทั้งอำนาจรัฐและอำนาจทุนในการ ครอบงำและแทรกแซงสื่อมวลชน

จากการศึกษาพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นคือ มาตรา 39 มาตรา 40 และมาตรา 41 ยังอยู่ในระหว่างกระบวนการจัดการเกี่ยวกับกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีผลให้เกิดการ

พิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมกฎระเบียบเดิม หรือข้อเสนอให้มีการยกเลิกกฎหมายเก่าที่ใช้ควบคุมสื่อมวลชนในปัจจุบันที่ไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญใหม่ แต่ข้อเท็จจริงที่ได้จากการศึกษาพบว่า ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาผ่านความเห็นชอบและอยู่ในระหว่างรอเข้าพิจารณาในสภาผู้แทนราษฎร นับเป็นประเด็นสำคัญที่ทุกฝ่ายโดยเฉพาะสื่อมวลชนควรให้ความสำคัญและเข้าไปมีส่วนร่วม

นายชุมพล ศิลปอาชา สมาชิกวุฒิสภา และอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ได้เสนอให้พิจารณาโดยใช้เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ 4 ประการ มาเป็นแนวทาง คือ

1. สิทธิในการรับรู้ข่าวสารของประชาชน
2. สิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรีมีอิสระ
3. สิทธิที่จะเสนอข้อมูลข่าวสารอย่างอิสระและโปร่งใส
4. สิทธิของประชาชนที่จะทิวินิจฉัยข้อมูลข่าวสารด้วยตัวเอง

“เชื่อว่าทางออกมันจะมี แต่แต่ละฝ่ายจะได้รู้บทบาทของตนเองว่ารัฐบาล ฝ่ายค้าน สื่อมวลชนจะทำอย่างไร และประชาชนจะได้อะไรจากตรงนี้ ดังนั้นถ้าเป็นไปได้รัฐบาลน่าจะทำเวิร์กช็อป ซึ่งจะต้องทำร่วมกันไม่ใช่ทำเฉพาะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และเวลาเชิญจะต้องเชิญฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง ดำเนินการอย่างโปร่งใส รับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย (ชุมพล ศิลปอาชา, หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ, วันที่ 25 สิงหาคม 2544)

จากการศึกษาพบว่าในรัฐธรรมนูญมาตรา 39, มาตรา 40 และมาตรา 41 ต่างมีช่องว่างทำให้ไม่สามารถมีผลทางปฏิบัติในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนและไม่สามารถปลดปล่อยสื่อให้เป็นอิสระจากการควบคุมของรัฐ ผู้วิจัยจะนำเสนอประเด็นที่เป็นปัญหาของรัฐธรรมนูญในแต่ละมาตราตามลำดับต่อไป

มาตรา 39

มาตรา 39 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบ

เรียบบริ้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจ หรือสุขภาพของประชาชน

การสั่งปิดโรงพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์เพื่อลดรอน เสรีภาพตามมาตรานี้ จะกระทำมิได้

การให้นำข่าวหรือบทความไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไปโฆษณาใน หนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำใน ระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงครามหรือการรบ แต่ทั้งนี้จะต้องกระทำโดยอาศัย อำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามความในวรรคสอง

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นของ เอกชน รัฐจะกระทำมิได้

จากการศึกษาเนื้อหาในรัฐธรรมนูญมาตรา 39 พบว่า เสรีภาพที่กำหนดไว้กลับ มีเงื่อนไขที่ต้องตกอยู่ภายใต้เหตุผลทางความมั่นคงของรัฐและศีลธรรมอันดี ซึ่งอาจเป็นช่องว่าง ให้แก่ผู้มีอำนาจจัดการควบคุมสื่อได้ตามต้องการ

“การแทรกแซงมีความซับซ้อน อย่างเช่นการให้ทุนหรือให้ทรัพย์สิน กับรัฐห้าม ให้เงินอุดหนุนตามมาตรา 39 บรรทัดสุดท้าย การให้ทุนคือการแทรกแซง จะทำอย่างไรให้มัน เป็นรูปเป็นร่างจับต้องได้มากกว่านี้ การแทรกแซงสื่อโดยใช้วิธีการต่อรองที่เห็นเป็นรูปธรรมก็คือ รัฐบาลสามารถรวมศูนย์งบประมาณของหน่วยงานของรัฐ 8,000 ล้านบาท การตัดสินใจขึ้นอยู่กับ ผลประโยชน์ของเจ้าของทุน จะตัดสินใจอย่างไรว่าเป็นการให้ทุน ให้สนับสนุน ถือว่าเข้า ข้ามมาตรา 39 ใหม่ จะทำอย่างไร ใครจะถูกกลโกง ” (ประสงค์ รัตนวิสุทธิ, สัมมนา)

“ บริษัทของ "สื่อ" แห่งหนึ่งได้รับการอุดหนุนทางอ้อมจากรัฐบาลให้ลดหนี้สินที่ ไม่ก่อให้เกิดรายได้มากกว่า 20,000 ล้านบาทไปแล้ว "สื่อ" ที่ว่านี้เกี่ยวพันกับที่ปรึกษา นายกรัฐมนตรีด้วย ” (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, กรุงเทพธุรกิจ, วันที่ 30 เมษายน 2545)

จากข้อความในวรรคสุดท้ายของมาตรา 39 ที่เปิดโอกาสให้มีการนำงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆของรัฐบาลไปอุดหนุนสื่อในรูปของงบประมาณในการประชาสัมพันธ์ อาจถือเป็นการคอร์รัปชันทางนโยบาย และเป็นการกระทำที่ขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา 39 วรรคสุดท้าย ระบุว่า การให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่น การอุดหนุน หนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชนรัฐจะกระทำมิได้

จากงานวิจัยของสุพัชรินทร์ โพธิ์ทองนาค (2541) ศึกษาเรื่อง"ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อโครงสร้างและการจัดการรายได้และการผลิตรายการ ซึ่งส่งผลกระทบต่อโครงสร้างองค์กรของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11(สทท.11) มีการปรับเปลี่ยนไปนัยที่ที่สุดจากการเน้นสัดส่วนรายการที่ให้ความรู้ไปเป็นการเผยแพร่ผลงานของรัฐ โดยใช้เงินงบประมาณในการผลิตจากรัฐและรับเงินสนับสนุนจากองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย จำนวน 10% ของผลกำไร และต่อมาได้เปิดโอกาสให้เอกชนเข้าร่วมดำเนินงานและมีรายได้จากการโฆษณาทำให้รูปแบบรายการมีแนวโน้มไปในเชิงธุรกิจมากขึ้น

มาตรา 40

ภายหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 มาตรา 40 มีเจตนารมณ์ที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง รูปแบบ การบริหารคลื่นความถี่วิทยุและโทรทัศน์จากเดิมที่รัฐเป็นผู้ครอบครองให้กระจายไปสู่ภาคประชาชนได้มีโอกาสใช้ประโยชน์เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคมโดยรวม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

มาตรา 40 คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรมความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

จากการศึกษาพบว่ามาตรา 40 มีเจตนารมณ์ที่จะปลดปล่อยให้สื่อมวลชนที่ปฏิบัติหน้าที่ในกิจการวิทยุและโทรทัศน์เป็นอิสระจากการกฏระเบียบที่ควบคุมโดยภาครัฐและหลุดพ้นจากข้อกำหนดทางด้านเนื้อหาจากอำนาจทางธุรกิจ แต่คำถามที่เกิดขึ้นในขณะนี้คือองค์กรอิสระที่จะเป็นผู้เข้ามาทำหน้าที่จัดระเบียบ (regulate) และควบคุม (control) การจัดสรรคลื่นความถี่จะเป็นอิสระจากอำนาจรัฐหรืออำนาจทุนอย่างแท้จริงหรือไม่ ในการกำหนดแนวทางการจัดการเพื่อประโยชน์สาธารณะ (public interest) ประเด็นต่างๆเหล่านี้ควรที่จะกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติให้ชัดเจนเพื่อป้องกันช่องว่างที่อาจเปิดโอกาสให้มีการแทรกแซงจากกลุ่มอำนาจได้ในอนาคต

บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา ได้เสนอแนวทางในการบริหารคลื่นความถี่อันเป็นทรัพยากรของชาติไว้ว่า

“ สื่อที่รัฐถือกรรมสิทธิ์และบริหารอยู่โดยตรงในนามของความมั่นคงของรัฐ ควรจะมีภารกิจที่ชัดเจน (Mission-Driven) และจะต้องไม่ค้ากำไร บางส่วนของสื่อที่รัฐถือกรรมสิทธิ์และบริหารโดยตรงอยู่แล้วจะต้องยึดรูปแบบการบริหารเพื่อสาธารณะประโยชน์ (Public Utility Model) ที่ดำเนินการกันอยู่ในยุโรปตะวันตกและญี่ปุ่นอย่างเข้มงวด ส่วนสื่อที่รับสัมปทานไปจากรัฐโดยภาคเอกชน ก็ควรจะต้องได้รับการสนับสนุนในรูปแบบต่างๆที่สามารถจัดการให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและความรับผิดชอบต่อความจำเป็นของยุคสมัย

จากการศึกษาพบว่าปัญหาสำคัญของมาตรา 40 คือ การกระบวนกรสรรหาคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงแห่งชาติ หรือ กสช. และการออกพระราชบัญญัติประกอบกิจการกระจายเสียงวิทยุและโทรทัศน์ หรือที่เรียกกันว่ากฎหมายลูก ซึ่งอยู่ในระหว่างการพิจารณาของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

จากการศึกษาพบว่าแนวทางบางประการที่อาจดำเนินการได้ก่อนในขณะนี้คือ ควรมีนโยบายการจัดการกับกรรมสิทธิ์คลื่นความถี่ในปัจจุบันในลักษณะของการลดปริมาณลงให้เกิดความสมดุลกับแนวทางในการพัฒนาประเทศทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการพัฒนาระดับท้องถิ่น รวมไปถึงการแปรรูปแบบค่อยเป็นค่อยไป ทั้งนี้เพื่อเป็นการรองรับกระบวนกรจัดสรรคลื่นความถี่ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

อย่างไรก็ตามปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งที่ต้องแก้ไขคือ สื่อมวลชนด้านวิทยุและโทรทัศน์ยังไม่ค่อยมีส่วนร่วมในกระบวนการปฏิรูปสื่อครั้งนี้เท่าที่ควร แสดงให้เห็นถึงการขาดความร่วมมือและส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่สื่อมวลชนเหล่านั้นไม่สามารถดำเนินการเคลื่อนไหวเพื่อให้อิสรภาพแก่ตนเองได้อย่างเปิดเผย

“มาตรา 40 ควรใช้คู่กับกฎหมายลูก และกฎหมายลูกแต่ละฉบับควรสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนุญ “ ทั้งฉบับ” มิฉะนั้นจะเป็นการเปิดช่องให้วิธีปฏิบัติแบบเก่าๆ จะกลายเป็นการสวนทางกับเป้าหมายของการปฏิรูปการเมืองมาเป็นกรอบแห่งการอ้างอิงกฎหมายลูก ซึ่งอาจทำลายจิตวิญญาณที่แท้จริงของรัฐธรรมนุญได้ (บุญรักษ์ บุญณะ เขตมาลา, สื่อไฟฟ้าและสิทธิที่จะรับรู้ในรัฐธรรมนุญ ฉบับปฏิรูปการเมือง)

ฉะนั้นทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรเร่งผลักดันให้กระบวนการจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุและโทรทัศน์เกิดขึ้นเพื่อกระจายโอกาสไปยังท้องถิ่นเพื่อให้วิทยุและโทรทัศน์ในท้องถิ่นสามารถผลิตรายการที่เข้าถึงความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริงซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาประเทศในระดับที่ทั่วถึง

มาตรา 41

จากการศึกษาพบว่าสาระสำคัญที่บัญญัติไว้ในวรรคที่ 2 ของรัฐธรรมนุญ มาตรา 41 เป็นสิ่งที่ทำให้สื่อมวลชนที่เป็นลูกจ้างองค์กรของรัฐมีความหวังที่จะเป็นอิสระในการทำหน้าที่สื่อมวลชนอย่างเต็มที่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

มาตรา 41 พนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าว และแสดงความคิดเห็น ภายใต้ข้อจำกัดตามรัฐธรรมนุญ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าของกิจการนั้น แต่ต้องไม่ขัดต่อจรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพ

ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือ รัฐวิสาหกิจ ในกิจการวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพเช่นเดียวกับพนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนตามวรรคหนึ่ง

จากกรณีที่เกิดขึ้นกับพนักงานฝ่ายข่าวไอทีวีทั้ง 23 คนที่ถูกปลดออก ทำให้เกิดคำถามตามมาถึงประสิทธิภาพของรัฐธรรมนุญที่ให้การคุ้มครองการแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชนที่ยังไม่สามารถเป็นจริงได้ในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะในมาตรา 41 เนื่องจากผู้บริหารสถานีโทรทัศน์ไอทีวีอ้างถึงระเบียบของบริษัทที่พนักงานทุกคนต้องปฏิบัติตาม การออกมาเคลื่อนไหวทำให้บริษัทเสียหาย บริษัทจึงถือความชอบธรรมในการลงโทษพนักงานเหล่านี้ ซึ่งขณะนี้กลุ่มพนักงาน 23 คนได้หันไปต่อสู้ด้วยกฎหมายแรงงานจนกระทั่งศาลแรงงานกลางมีคำสั่งให้รับพนักงานทั้งหมดกลับเข้าทำงาน แต่สถานีโทรทัศน์ไอทีวียังคงเพิกเฉย สะท้อนให้เห็นว่ากฎหมายต่างๆที่มีอยู่ยังไม่สามารถรับรองสิทธิเสรีภาพหรือไม่สามารถให้ความคุ้มครองการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ยังมีกรณีที่เกิดขึ้นกับการย้ายผู้สื่อข่าวของกรมประชาสัมพันธ์ที่เสนอข่าววิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลมีการอ้างกฎระเบียบทางราชการ ทำให้ไม่สามารถนำมาตรา 41 มาให้การคุ้มครองได้ สะท้อนให้เห็นว่าสื่อมวลชนยังต้องปฏิบัติหน้าที่ภายใต้กรอบจรรยาบรรณที่ถูกกำหนดไว้ในมาตราเดียวกัน ดังนั้นเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนุญ รัฐไม่ควรเป็นผู้กำหนดมาตรการในการตรวจสอบสื่อมวลชน แต่ควรเปิดโอกาสให้สื่อมวลชนเป็นผู้ตั้งกฎระเบียบและจรรยาบรรณกันเอง ยกเว้นเสียแต่ว่าจะเป็นเรื่องของการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลให้เป็นเรื่องของการพิจารณาตามกฎหมาย

อานันท์ ปันยารชุน อดีตสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ได้ให้ข้อเสนอแนะในเรื่องดังกล่าว ดังนี้

“สำหรับสื่อมวลชนนั้น ผู้ร่างรัฐธรรมนูญได้ปลดปล่อยพันธะการถูกควบคุมโดยรัฐออกไป เพื่อให้สื่อมวลชนเป็นอิสระ เมื่อสื่อมวลชนมีอิสระย่อมนำเสนอข่าวและความเห็นที่ถูกต้องและไม่เป็นฝักเป็นฝ่ายซึ่งประชาชนจะได้ใช้วิจารณญาณอย่างถูกต้อง เสรีภาพของสื่อมวลชนจึงเป็นหัวใจของประชาธิปไตยเสรี แต่การเป็นอิสระจากรัฐนั้นย่อมไม่เพียงพอ สื่อมวลชนต้องอิสระออกจากนายทุนเจ้าของกิจการด้วย ความจริงในเรื่องนี้รัฐธรรมนูญรับรองเอาไว้ชัดเจนในมาตรา 41

เพื่อให้สื่อมวลชนเป็นอิสระออกจากนายทุนและรัฐอย่างแท้จริง การรวมตัวของผู้สื่อข่าว คอลัมนิสต์จึงจำเป็นและจะต้องขอให้ออกกฎหมายอนุวัติการตามมาตรา 41 โดยเร็ว

เพื่อป้องกันการแทรกแซงสื่อมวลชนทั้งจากทุนและรัฐ " (อานันท์ ปันยารชุน, สัมมนา ,10 ตุลาคม 2544 ,)

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่ากรณีที่สื่อมวลชนในฐานะลูกจ้างจะหยิบยกสิทธินี้มาใช้ในขณะที่ยังเป็นลูกจ้างอยู่ส่วนใหญ่จะเป็นไปได้ยาก แต่ถ้ามีการออกกฎหมายกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญขึ้นมารองรับให้การละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญมีผลทางอาญา ต้องชดใช้ค่าเสียหาย กฎหมายดังกล่าวอาจจะช่วยให้ลูกจ้างกล้าใช้สิทธิมากขึ้น

นอกจากนี้นักวิชาการด้านสื่อมวลชนได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับมาตรา 41 ดังนี้ "มาตรา 41 มีโอกาสเป็นไปได้ 1.สร้างสถาบันสื่อมวลชนให้เข้มแข็ง เพราะปัจจุบันปัญหาสำคัญของสถาบันสื่อ กรรมการแต่ละคนเป็นลูกจ้างหนังสือพิมพ์ สื่อมวลชนต่างๆ ฉะนั้นเวลาที่มีกฎระเบียบอะไรออกมาจะไปกระทบกับนายจ้าง ทำให้มันยาก กรรมการในชุดแรกควรเอานักวิชาการที่เข้าใจเรื่องสื่อมวลชนเข้ามาตั้ง แล้วค่อยๆเอาสื่อมวลชนเข้ามา ไม่เช่นนั้นเวลาทำอะไรจริงจิงไม่มีใครกล้า 2.จำเป็นต้องมีสภาพของสื่อจริงๆ หนังสือพิมพ์ทุกฉบับต้องมีสภาพสร้างความเข้มแข็งตั้งแต่ระดับรากหญ้าขององค์กรขึ้นมา 3.สร้างการตรวจสอบภาคประชาชน 4.ต้องมีศาลสิทธิมนุษยชนต้องให้ความคุ้มครอง " (พิทยา ว่องกุล, สัมมนา)

2.รัฐบาลควรส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ

จากปรากฏการณ์การแทรกแซงสื่อมวลชนที่เกิดขึ้นในรัฐบาลของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมอย่างเปิดเผยในการครอบงำและคุกคามสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนและสื่อมวลชนในทุกรูปแบบ โดยเฉพาะหน้าที่สำคัญประการหนึ่งว่า นอกจากภารกิจในการกอบกู้ภาวะเศรษฐกิจ การปฏิรูปการเมืองแล้ว รัฐบาลยังมีหน้าที่ในการส่งเสริม สนับสนุนให้มีการแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางในสังคมประชาธิปไตยตามที่รัฐธรรมนูญได้ระบุไว้ในมาตรา มาตรา 76

มาตรา 76 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ

นอกจากนี้รัฐบาลควรสนับสนุนส่งเสริมกระบวนการปฏิรูปสื่อให้เห็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา 40 โดยต้องไม่เข้าไปควบคุมและแทรกแซงกระบวนการสรรหาคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติหรือ กสทช. เนื่องจากที่ผ่านมาได้เกิดปัญหาความวุ่นวายในการสรรหากสทช. และคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ(กทช.) จนกระทั่งสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของรัฐที่แสดงถึงความหวาดกลัวต่อสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชน

นอกจากจะไม่ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของสื่อแล้ว รัฐบาลกลับใช้สื่อของรัฐเป็นประโยชน์ในการโฆษณาชวนเชื่ออย่างเต็มที่ เช่น

- การใช้สถานีโทรทัศน์ช่อง 11 ของกรมประชาสัมพันธ์ ถ่ายทอดสดรายการกุศลในพื้นที่จังหวัดของรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ที่กำกับดูแลงานของกรมประชาสัมพันธ์
- การใช้สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยออกอากาศรายการ นายกษัตริย์ชน พบประชาชน เพื่อสนทนาเรื่องราวของตนเองกับประชาชนผ่านสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
- การสั่งถอดถอนรายการต่างๆที่เปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น
- มาตรการการตั้งศูนย์ควบคุมข่าวสาร การเข้าซื้อกิจการสื่อ การใช้อำนาจรัฐข่มขู่และตรวจสอบสื่อ
- มาตรการการใช้อำนาจทางธุรกิจ โฆษณา การให้เงินสนับสนุนด้วยงบประมาณประชาสัมพันธ์ในหน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจ การใช้อำนาจทางการเมืองสั่งการทั้งโดยตรงและโดยอ้อม
- การสร้างความสัมพันธ์กับสื่อมวลชน
- ความพยายามในการผลักดันกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญที่มีแนวโน้มจะควบคุมสิทธิเสรีภาพ

ฉะนั้นแทนการใช้อำนาจรัฐแทรกแซงสื่อในทุกรูปแบบ รัฐบาลในฐานะตัวแทนประชาชนควรทบทวนท่าทีของรัฐที่มีต่อระบบสื่อสารมวลชนทั้งที่เป็นของภาครัฐและเอกชน และกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในการให้อิสระแก่สื่อมวลชนและส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นโดยเปิดพื้นที่สาธารณะให้ประชาชนโดยให้สื่อเป็นตัวเชื่อมโยง นอกจากนี้เปิดตลาดทางความคิดให้ประชาชนแล้ว รัฐบาลต้องเปิดโอกาสให้สื่อมวลชนตรวจสอบการทำงาน

ของรัฐบาลได้อย่างเต็มที่โดยไม่เข้าไปแทรกแซงหรือปิดกั้นการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน รัฐบาลยังควรต้องตระหนักว่าการให้เสรีภาพแก่สื่อมวลชนแท้ที่จริงแล้วเป็นการให้เสรีภาพแก่ประชาชน

3. สถาบันสื่อมวลชน

จากการศึกษาพบว่าปัญหาการควบคุมและการแทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ไม่สามารถแก้ไขได้อย่างง่ายดายนักเป็นผลมาจากการที่สื่อมวลชนส่วนใหญ่ต่างตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางการเมืองและทางธุรกิจที่รัฐคุมงบประมาณจำนวนมากเพื่อใช้ต่อรองกับสื่อในการนำเสนอข่าวท่ามกลางภาวะการแข่งขันทางธุรกิจทำให้สื่อมวลชนส่วนใหญ่เกิดความแตกแยก มีการแบ่งสื่อมวลชนออกเป็น 2 ฝ่ายคือ สื่อฝ่ายค้านและสื่อฝ่ายรัฐบาล โดยที่ต่างฝ่ายต่างมีการเสนอข่าวเพื่อลดความน่าเชื่อถือของกันและกัน ตัวอย่างเช่น กรณีข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างสื่อในเครือเนชั่นและหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทองกับผู้บริหารหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ เป็นต้น

ฉะนั้นผู้วิจัยเสนอทางออกได้ว่า สื่อมวลชนควรหันหน้าเข้าหากันเพื่อแสวงหาความร่วมมือในการจัดตั้งองค์กรในการควบคุมและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และจัดหาแนวทางในการยกระดับมาตรฐานวิชาชีพสื่อมวลชนนำไปสู่การปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ต่อประชาชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้สมาคมวิชาชีพสื่อควรมีมาตรการที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาความสัมพันธ์ของรัฐบาลที่ให้เงินสนับสนุนแก่สื่อมวลชนเพื่อใช้เป็นฐานกำลังในการประชาสัมพันธ์ของรัฐบาล

จากการศึกษาพบว่า ในปัจจุบันมีสภาการหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย แต่ยังไม่มีความเข้มแข็งพอในเรื่องของการตรวจสอบ และการปกป้องสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชน

ศ.อัมมาร สยามวาลา นักวิชาการจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย หรือทีดีอาร์ไอ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การที่สื่อมวลชนหันไปพึ่งภาคธุรกิจที่ชื่อโฆษณา และประเด็นที่สื่อมวลชนตกอยู่ใต้อิทธิพลของตลาดเป็นประเด็นสำคัญในเรื่องเสรีภาพของสื่อมวลชนในปัจจุบันมากยิ่งขึ้นกว่าประเด็นการถูกควบคุมกำกับหรือแทรกแซงจากฝ่ายการเมือง แต่เป็นประเด็นที่ถูกมองข้าม เนื่องจากสื่อมวลชนส่วนใหญ่ยังติดยึดอยู่กับกรอบความคิดเดิมในเรื่อง

เสรีภาพ ทางออกที่ทำได้คือ สื่อต้องควบคุมกำกับตนเอง สื่อควรตระหนักถึงจรรยาบรรณและความรับผิดชอบต่อสังคม โดยจะต้องพยายามขยายวงของสิ่งที่แตะต้องไม่ได้ให้ลดลงเรื่อยๆ และพยายามเซ็นเซอร์ตัวเองให้น้อยที่สุด (จากงานสัมมนา เรื่อง “เสรีภาพของสื่อมวลชนในระบบรัฐนิยมกับทุนนิยม “ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, วันที่ 17 พฤษภาคม 2545)

สอดคล้องกับความเห็นของอานันท์ ปันยารชุน ที่ต้องการให้สื่อมวลชนมีการรวมตัวกันและเคลื่อนไหว

“เพื่อให้สื่อมวลชนเป็นอิสระออกจากรายทุนและรัฐอย่างแท้จริง การรวมตัวของสื่อข่าว คอลัมนิสต์จึงจำเป็น และจะต้องขอให้ออกกฎหมายอนุวัติการตามมาตรา 41 โดยเร็ว เพื่อป้องกันการแทรกแซงสื่อมวลชนทั้งจากรายทุนและรัฐ ต้องยอมรับว่าองค์กรวิชาชีพนี้ยังไม่มีคามเข้มแข็งอย่างแท้จริง และที่สำคัญคือเจ้าของกิจการยังมีบทบาทอย่างสูงในองค์กร ดังกล่าว (ปาฐกถาในการสัมมนาเรื่อง “ 4 ปี รัฐธรรมนูญ: ปัญหาและอุปสรรคต่อการปฏิรูปการเมือง” ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ 10 ตุลาคม 2544)

ผู้วิจัยยังพบว่าเสียงเรียกร้องจากบุคคลต่างๆ ให้สื่อมีความร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาการแทรกแซงสื่อมวลชน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการรวมตัวกันไม่เข้มแข็งพอ ดังที่นายกสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ระบุไว้ว่า

“ส่วนหนึ่งบอกว่าไม่ใช่ธุระของตัวเอง คนในสมาคมฯเองที่ทำงานด้วยกันอยู่ ก็ติดตามเรื่องนี้อย่างใกล้ชิด กรรมการก็เห็นความสำคัญเรื่องนี้ ถ้าถามใจได้ถามสมาชิกดูหลายคนมองว่าไม่ใช่เรื่องของตัว เรื่องไกลตัวเพราะส่วนใหญ่ต้องทำงานแก้ปัญหาไปวันวัน (จิระห้องสำเร็จ, สัมภาษณ์)

จากการศึกษาพบว่าไม่เพียงแต่ขาดความร่วมมือขององค์กรวิชาชีพสื่อเท่านั้น แต่ยังพบว่าองค์กรสื่อที่จัดตั้งขึ้นมานั้นยังไม่ได้รับความเชื่อมั่นในประสิทธิภาพของการแก้ไขปัญหามาจากสื่อมวลชนด้วยกัน

“ หลายองค์กรก็หลายความคิด หลายผลประโยชน์ แยกแยกกัน ถ้าจะสู้สู้ด้วยตัวเอง หาทางออกกันเอาเอง เช่น ออกไปเขียนหนังสือ ไปจัดรายการวิทยุ เท่าที่จะทำได้ ไม่เคยหวังและไม่คิดจะไปต่อสู้ ไม่คิดจะเอาองค์กรไหนปกป้องตัวเอง เพราะว่าไม่เชื่อมั่นจะได้ผล “ (ฟองสนาน จามรจันทร์, สัมภาษณ์)

“ที่ผมเป็นห่วงมากก็คือการรวมตัวกันไม่ติดของสื่อ สหประชาคมบางสมาคมเช่น บันเทิง กีฬา ตั้งขึ้นมาเพื่อรีดไถ เจ้าของต้องลงไปชัดเจนตั้งสมาคมขึ้นมาเพื่อวงการวิชาชีพสื่อ ให้มันมีมาตรฐาน คุณดูซิ เจ้าของไม่มีบทบาทเข้ามาปรับปรุงตรงนี้ เราเป็นเจ้าของเราบันดลได้ เพราะนักข่าวเขาอยู่ใต้เรา เขาต้องทำตามนโยบายเรา ของผมถ้ารีดไถคนผมไล่ออกเลย” (วารินทร์ พูนศิริวงศ์, กรรมการบริหารหนังสือพิมพ์แนวหน้า, สัมภาษณ์)

“องค์กรวิชาชีพสื่อมันยังไม่แข็งแรง และยังไม่เป็นเอกภาพ ถ้าองค์กรวิชาชีพสื่อแข็งใครจะมาทำอะไรได้ บางเรื่องบางคนก็เห็นไม่ตรงกัน มันไม่มีองค์กรที่เหมือนองค์กรกลางมีคนที่มีประสบการณ์สื่อ ตัดสินกันตรงไปตรงมา เห็นชัดๆเลย สื่อทำผิดกลางโทษ จะเรียกร้องการมีส่วนร่วมของชาวบ้านแต่ต้องให้ชาวบ้านเขาเคารพเราซะใหม่” (สรยุทธ สุทัศนะจินดา, สัมภาษณ์)

“คนรุ่นปัจจุบันมีพื้นฐานการแข่งขันสูงมาก และคงไม่ยอมซึ่งกันและกันและไม่ยอมรับว่ามันคือปัญหา คนที่เข้ามาดูแลเรื่องนี้เช่นสมาคม ก็ต้องเป็นคนในวงการสื่อเข้ามาทำ เพราะจะได้มีความเชื่อมโยงกันและนำกลับไปทำในองค์กรนั้นๆ” (สุทธิชัย หยุ่น, สัมภาษณ์)

“การรวมตัวเพื่อที่จะยกระดับมาตรฐานวิชาชีพสื่อมวลชนก็เป็นสิ่งสำคัญ ต้องคุยกัน มันต้องหาจุดร่วมเพราะว่าบางที่เราก็มีการแข่งขันทางธุรกิจ ทำให้เราไม่ค่อยไว้วางใจกัน มันมีสัญญาณบางอย่างที่เราชี้ให้เห็นว่ามันพิสูจน์ภายหลังว่า การเคลื่อนไหวของธุรกิจบางแห่งมันทำเพื่อธุรกิจของตัวเอง ในส่วนของเราก็พยายามที่จะแยกแยะว่าเรื่องไหนเป็นเรื่องส่วนรวม เรื่องไหนเป็นเรื่องส่วนตัว ต้องแยกโอเคว่าอันไหนใครจะได้ประโยชน์” (ชวรงค์ ลิมป์ปัทมาณี, สัมภาษณ์)

นอกจากการรวมตัวของสื่อมวลชนแล้ว สื่อควรปฏิบัติหน้าที่ด้วยการยึดหลักจรรยาบรรณทางวิชาชีพและยึดมั่นในอุดมการณ์ของการรับผิดชอบต่อสังคมให้ประชาชนสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ที่ครบถ้วนและรอบด้านเพื่อที่ประชาชนจะสามารถตัดสินใจได้ด้วยตัวเองจากข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ

4.ภาคประชาชนและนักวิชาการ

จากการศึกษาพบว่ารัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ. 2540 เป็นรัฐธรรมนูญที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นมากที่สุด นอกจากนี้ประชาชนยังมีหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญกำหนดไว้ในหลายมาตรา ตัวอย่างเช่น

มาตรา 37 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วย
กฎหมาย

มาตรา 39 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นการพูด การเขียน
การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น

มาตรา 57 สิทธิของบุคคลซึ่งเป็นผู้บริโภคย่อมได้รับความคุ้มครองทั้งนี้ ตามที่
กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 58 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครอง
ของหน่วยราชการ

มาตรา 59 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วย
ราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่นก่อน
การอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมี
ผลกระทบต่อสังคมโดยรวม

มาตรา 60 บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่
ของรัฐในการปฏิบัติราชการทางปกครองอันมีผลหรืออาจมี
ผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตนทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ
การที่ประชาชนจะสามารถปฏิบัติหน้าที่และมีส่วนร่วมตามที่
รัฐธรรมนูญกำหนดได้นั้นจะต้องได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างรอบด้าน
และมีพื้นที่สาธารณะในการแสดงความคิดเห็นเสนอแนะ ดังนั้น
สื่อมวลชนจึงมีหน้าที่สนองความต้องการดังกล่าว ในการให้ข้อมูล
ข่าวสาร เชื่อมโยงระหว่างรัฐบาลกับประชาชนอย่างอิสระ การที่
สื่อมวลชนจะทำหน้าที่ดังกล่าวได้สมบูรณ์นั้นต้องอาศัยความ

ร่วมมือจากภาคประชาชนในฐานะผู้บริโภคสื่อ เนื่องจากเสรีภาพของสื่อมวลชนที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา 39 มาตรา 40 และมาตรา 41 แท้ที่จริงเป็นการให้เสรีภาพแก่ประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ไม่ได้ถูกกำหนดเนื้อหาจากกลุ่มผู้มีอำนาจ

อย่างไรก็ตามการสนับสนุนที่สามารถทำได้คือ ประชาชนต้องสอดส่องดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชน ต้องเรียนรู้เรื่องสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของตนเอง และต้องรวมพลังในฐานะของผู้บริโภคเพื่อรักษาสิทธิตามกฎหมาย

จากการแทรกแซงสื่อมวลชนที่เกิดขึ้นในรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ประชาชนต้องติดตามข่าวสารอย่างรอบด้านให้มากยิ่งขึ้น เพื่อสามารถตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลจากข้อมูลหลายๆแหล่ง เนื่องจากวิธีการในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ และการโฆษณาชวนเชื่อในรัฐบาลปัจจุบันมีวิธีการที่แนบเนียน และหากพบว่ามีกรณีการละเมิดสิทธิเสรีภาพของสื่อ หรือมีการสร้างแรงกดดันให้สื่อไม่สามารถตรวจสอบรัฐบาลได้ ประชาชนควรรวมตัวกันในรูปขององค์กรต่างๆ หรือร่วมกับนักวิชาการสถาบันต่างๆ ยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐบาลและกดดันให้รัฐบาลเข้าไปแก้ไขปัญหในเรื่องดังกล่าว นอกจากนี้ประชาชนต้องคอยตรวจสอบมาตรการทางกฎหมายที่รัฐบาลจะผลักดันให้ออกมาบังคับใช้ในการควบคุมอิสรภาพของสื่อมวลชนอันอาจสวนทางกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

จากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์แทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้ว่าการเป็นรัฐบาลที่มีศักยภาพในการรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองและอำนาจทางธุรกิจ ทำให้สามารถควบคุมปัจจัยการผลิตที่เกี่ยวกับสื่อ (Ownership) เพื่อที่จะกำหนดและควบคุมทิศทางของข่าวสารให้อยู่ในกรอบที่รัฐบาลต้องการ โดยไม่เปิดโอกาสให้มีการนำเสนอความคิดเห็นที่ขัดแย้ง หากสื่อมวลชนกลุ่มใดไม่ยอมตกอยู่ภายใต้การควบคุมจะมีการใช้อำนาจรัฐและสร้างแรงกดดันทางธุรกิจจนกระทั่งสื่อมวลชนต่างปรับตัวและยอมรับเงื่อนไขที่ถูกกำหนดขึ้นจากผู้มีอำนาจ ปรากฏการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรใช้สื่อเป็นเครื่องมือทางการเมืองในการควบคุมสังคม

จากผลการศึกษาจากกล่าวได้ว่าการแทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรมีความรุนแรงไม่ต่างจากในยุคเผด็จการทหารที่มีการใช้กำลังข่มขู่

คุกคาม มีการทำลายแท่นพิมพ์ หรือใช้กฎหมายจับกุมสื่อมวลชนในข้อหาที่มีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ แต่ในรัฐบาลปัจจุบันเปลี่ยนจากการใช้อำนาจเผด็จการทางทหารมาเป็นเผด็จการทุนนิยมทางการเมือง ที่มีกลยุทธ์ในการควบคุมและแทรกแซงสื่อมวลชนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบด้วยวิธีการที่แนบเนียน และซับซ้อนที่สุดในประวัติศาสตร์

รวมทั้งรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ยังไม่เคยแสดงถึงเจตนารมณ์ในการยอมรับสิทธิเสรีภาพของประชาชนและสื่อมวลชนตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด ตลอดจนไม่เคยมีนโยบายที่ชัดเจนในเรื่องการแก้ไขปัญหาการแทรกแซงสื่อมวลชนตามที่มีองค์กรต่างๆได้ทำหนังสือร้องเรียนไป สะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ไม่มีนโยบายในเรื่องการสื่อสารมวลชนตามแนวทางของประเทศเสรีประชาธิปไตย

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่าในรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มีการใช้ศักยภาพในการครอบครองอำนาจทางการเมืองและอำนาจทางเศรษฐกิจ ในฐานะผู้ควบคุมปัจจัยการผลิต สอดคล้องกับทฤษฎีและแนวคิดทฤษฎีวิพากษ์ สื่อมวลชนในฐานะที่เป็นปัจจัยการผลิตความคิดทางสังคมอย่างหนึ่ง จึงต้องถูกควบคุมโดยผู้มีอำนาจเช่นกลุ่มการเมือง กลุ่มทุน หรือกลุ่มที่มีอำนาจในสังคม ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างอุดมการณ์ของรัฐบาลและอุดมการณ์ของสื่อมวลชนเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตามพบว่าโครงสร้างการเป็นเจ้าของและระบบทุนนิยมเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่ออุดมการณ์ของสื่อมวลชน แม้สื่อมวลชนส่วนใหญ่มีความเข้าใจในหลักวิชาชีพและอุดมการณ์สื่อ แต่จากสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจและระบบการเมืองแบบรวมศูนย์อำนาจของรัฐบาลมีผลทำให้สื่อมวลชนต่างทำหน้าที่เพื่อความอยู่รอดของตนเองมากกว่าที่จะยืนหยัดบนหลักการวิชาชีพสื่อมวลชนที่ต้องรับใช้สังคม

นอกจากนี้สื่อมวลชนที่ยึดอุดมการณ์ทางวิชาชีพและไม่ยอมอยู่ภายใต้การครอบงำของผู้มีอำนาจกลับได้รับผลกระทบจากหน้าที่การงาน หรืออาจต้องทำงานภายใต้แรงกดดันและขาดอิสรภาพ

ข้อจำกัดในการวิจัย

เนื่องจากโครงสร้างกรรมสิทธิ์สื่อในปัจจุบัน รัฐบาลยังคงเป็นผู้มีอำนาจควบคุมกำกับดูแลองค์กรสื่อทั้งสถานีวิทยุและโทรทัศน์เกือบเบ็ดเสร็จแม้จะมีรัฐธรรมนูญมาตรา 40 ในการกระจายคลื่นความถี่ให้เป็นสื่อสำหรับสาธารณชนมากขึ้น แต่เนื่องจากยังไม่มีการจัดการ

อย่างเป็นรูปธรรม ประกอบกับสื่อมวลชนบางส่วนยังไม่มั่นใจว่ารัฐธรรมนูญมาตรา 39 และ มาตรา 41 ที่ให้การรองรับสิทธิเสรีภาพสื่อมวลชนในการแสดงความคิดเห็น จึงทำให้การศึกษา เรื่องการแทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ประสบปัญหาบางประการในการเข้าขอ ข้อมูลหรือสัมภาษณ์บุคคลที่สังกัดในภาครัฐ ตลอดจนสื่อมวลชนจากสถานีโทรทัศน์เอกชนบาง แห่งที่ไม่สามารถให้ผู้วิจัยสัมภาษณ์ได้ และบางกรณีไม่สามารถเปิดเผยชื่อแหล่งข้อมูลได้ เนื่องจากความเกรงกลัวต่อกฎระเบียบขององค์กร

ข้อเสนอแนะ

1. การแทรกแซงสื่อมวลชนของรัฐบาล ควรศึกษาวิจัยเพิ่มเติมทางด้านการ ควบคุมเนื้อหาของสารที่เผยแพร่ออกสู่สาธารณะ เพื่อให้เห็นผลที่ชัดเจน
2. ผลจากการศึกษาสามารถนำไปศึกษาเพิ่มเติมถึงมาตรฐานในการประกอบ วิชาชีพสื่อมวลชนทั้งในด้านการปฏิบัติหน้าที่การรายงานข่าวสารตลอดจนจรรยาบรรณแห่ง วิชาชีพสื่อมวลชน
3. การศึกษาเรื่องการควบคุมและการแทรกแซงสื่อมวลชน ควรศึกษาเพิ่มเติม ในแง่มุมของประชาชนซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบมากที่สุดนั้นมีการรับรู้หรือมีความเคลื่อนไหว หรือไม่อย่างไร
4. ประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มเติมควรเป็นเรื่องกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของสื่อมวลชน ปัญหาและอุปสรรคเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย